

ODNOSI NOVE JUGOSLAVIJE I SSSR-a U TOKU BORBE ZA
MEĐUNARODNO PRIZNANJE I PRILIKOM
KOORDINACIJE VOJNIH OPERACIJA U JESEN 1944.

M. DILAS, V. TERZIĆ — TITU

21. maja 1944.

Drug Staljin nas je primio 19. V. u 21,15 po Moskovskom vremenu. Razgovor je trajao 75 minuta. Predali smo mu poklone. Razgovoru su prisustvovali drug Molotov i komesar državne bezbednosti Zukov.

Drug Staljin se interesovao o vojno političkoj situaciji kod nas, a posebno o Makedoniji i Albaniji; a zatim o problemu snabdevanja i potrebama naše vojske, kao i o našoj vojsci uopšte.

Interesovao se o našim protivnicima. Njihovoj snazi i političkim licima iz neprijateljskog tabora, kao što su Maček, Mihailović, Gavrilović, Rupnik, Purić, a i o Subašiću, Bičaniću i drugima.

Odobrio je zajam od 10.000.000 dinara. Ali oni nemaju toliko valute, nego nam je ponuđeno zlato, kao podloga za novčanice u tolikoj svoti. Izvesnu svotu od 2.000.000 daće u dolarima i funtama i dostaviti gde Vi naredite. 200.000 dolara doneće Dilas sa sobom.

Drug Staljin je odobrio da naša jedinica ide na front i da se pretvori u brigadu. Dilas će doneti za Vaš rođendan kavkasku sablju, kao poklon od Sovjetske vlade i Crvene armije.

Drug Staljin do sitnica prati sve kod nas i sa svim je dobro upoznat. Tako je na primef-, pohvalio omladinski Kongres . .

V. Dedijer, *Novi prilozii za biografiju Josipa Broza Tita*, 2, 1068—69.

M. DILAS — TITU

5. juna 1944.

Maršalu Titu preko Kornjejeva.

Juče u 20,30 me pozvao drug Staljin. Razgovor je trajao vrlo dugo. Prisustvovao je i drug Molotov, a kasnije i drugovi Berija i Mikojan.

¹ Dilas je boravio u SSSR-u s generalom Velimirom Terzićem, koji je akreditovan u SSSR-u kao šef jugoslovenske vojne misije. Vojna misija NOVJ u SSSR-u na čelu sa general-lajtnantom Velimirom Terzićem krenula je na put za SSSR sa Medenog polja preko Barija, Malte, Tobruka, Kaira, Habanija, Teherana, Bakua. Na put je krenula 2. aprila 1944, a stigla u Moskvu 12. aprila iste godine. „Na etapi puta Bari — Kairo išli smo" — stoji u izveštaju Misije od 26. maja 1944. godine — „sa sovjetskim avionom u pratnji general-majora Sudakova, na etapi puta Kairo — Teheran sa engleskim avionom u pratnji sovjetskih oficira." Misija je u Bariju posetila jugoslovensku bolnicu, a u Kairu bila gost sovjetskog ambasadora Novikova. Posetila je i Lemana, predsednika UNRRA. (Arhiv T. R. Tita)

Zajam koji se pominje u dokumentu je prvi ugovor o zajmu koji je zaključila nova Jugoslavija. U Tulu je od jugoslovenskih građana u SSSR-u, ustaša zarobljenih na Istočnom frontu i dela boraca NOVJ formirana 1. tenkovska brigada NOVJ, koja je u završnoj fazi rata stigla na jugoslovensko ratište. Kao što se mo

U vezi sa svim što se kod Vas dogodilo i u vezi s mestom gde se nalazite skrećem Vam pažnju na krajnju opreznost. Obratite pažnju pri likom prelaska u zemlju i držite u najvećoj tajnosti vreme polaska. Ne

že videti iz druge dokumentacije, deo boraca koji su bili upućeni iz sastava NOVJ u ovu brigadu nije mogao da se privikne na uslove života u strahovito opustošenom SSSR-u. Isti izvori govore o zategnutim odnosima koji su jedno vreme vladali u sastavu ove jedinice, zbog njenog šarolikog ideološko-političkog sastava. Đilas je posle razgovora sa Staljinom posetio Istočni front i po povratku s ushićenjem pisao o svojim susretima sa Staljinom i heroizmu Crvene armije. Do kog stepena je išao Đilasov kult Staljina najbolje govori njegov članak objavljen u „Novoj Jugoslaviji“ u kome se ističe besmrtnost njegove misli. Posle napuštanja komunističkog pokreta Đilas je ovim susretima sa Staljinom, kao i docnijim, posvetio knjigu *Razgovori sa Staljinom* koja je objavljena na Zapadu 1962. godine.

Načelniku Glavne sanitetske uprave Crvene armije general-pukovniku Jefimu Ivanoviču Smirnovu obratio se ličnim pismom novembra 1944. Gojko Nikoliš, u kome ga je upoznao sa stanjem i potrebama NOVJ. Krajem decembra 1944, po instrukciji Generalštaba, Nikoliš je sastavio opširno trebovanje u kojem su bile obuhvaćene kadrovske i materijalne potrebe saniteta NOVJ. Ti dokumenti bili su osnova za razgovore sa Smirnovom kada je delegacija nove Jugoslavije (A. Hebrang, šef delegacije, Arso Jovanović, načelnik Vrhovnog štaba, Mitra Mitrović-Đilas, generali Rade Hamović, Srećko Manola, Branko Obradović, Maksim Goranović, Zdenko Ulepić i potpukovnik Jure Bonačić) boravila januara 1945. u Moskvi. (G. Nikoliš, *Korijen, stablo, pavetina*, Memoari, III izdanje, Zagreb, 1981, 608—641).

U pismu pukovnika NOVJ dr Đura Meštrovića šefu Vojne misije NOVJ u SSSR-u, general-lajtnantnu Velimiru Terziću (Moskva, 26. maja 1944), između ostalog, stoji:

„U Kairu sam predao g. Stojanu Pribičeviću spisak lekova, sanitetskog materijala i ostalih potreba za 300.000 vojnika NOVJ. On je obećao da će sve to poslati u S.A.D. književniku Luisu Adamiću, koji tamo organizuje pomoć za NOVJ. Kopiju traženih stvari, kao i gore navedeni izveštaj, poslao sam vam preko Sanitetske Misije u Bariju. Takođe sam vas izvestio, da su se lekari ppukovnik Dr. Miša Simović i kapetan Dr. Svetolik Milišić, koje sam našao u Kairu, izjasnili za NOVJ i žele odmah da stupe na rad. Nadam se da ste sve ovo primili u redu.

U Moskvu smo stigli 12. aprila o.g.

19. aprila primio me je Načelnik sanitetske službe C.A. general-pukovnik g. Dr. Smirnov. Zadržao me je oko dva i po sata i pokazao je veliko interesovanje za naše prilike, organizaciju sanitetske službe, kvalitet i brojnost sanitetskog personala, način prenosa ranjenika, sanitetska sredstva sa kojima raspolažemo i potrebe u njima. Pitao me je koliki je broj ranjenika i bolesnika, kako ih zbrinjavamo i lećimo. Izneo sam mu realno stanje i naglasio potrebu hitne pomoći u lekovima, sanitetskom materijalu, lekarima i sanitetskom personalu, kao i o potrebi rasterećenja naših bolnica slanjem ranjenika i bolesnika na lećenje u SSSR.

Predao sam mu:

1) Pozdravno pismo i referat ‚Sanitetska služba u NOVJ‘ šefa S.O.V.Š. general-majora druga Dr. Gojka Nikoliša; brošure: ‚Tekući problemi trupnog saniteta‘, ‚Novo u razvitku naše sanitetske službe‘, ‚Ranjenik i rane‘, ‚Uputstvo za gradnju vrućih komora‘, ‚Uputstvo za gradnju zemunica‘ i obrazac ‚Ranjenička karta‘ i spiskove lekova i sanitetskog materijala za vojsku i civilno stanovništvo koje ste vi sastavili zajedno sa članom Vojne Misije SSSR u Jugoslaviji ppukovnikom g. Tulenjkovim: (A. ‚Spisak potrošnog sanitetskog materijala potrebnog za jedan korpus za vreme od 3 meseca‘, B. ‚Spisak sanitetskog materijala potrebnog za jedan korpus za vreme od jedne godine‘ i ‚Spisak sanitetskog materijala za potrebe civilnog stanovništva na teritoriji jednog O.N.O.O. Za vreme od tri meseca‘).

2) Pismo ‚Bolničarkama Sovjetskog Saveza‘, koje su uputile učenice bolničarske škole NOVJ u Italiji.

i 3) Pismo ranjenika bolnice Grumo u Italiji ‚Bratskim narodima Sovjetskog Saveza, herojskoj Crvenoj armiji, hrabrim partizanima i genijalnom vođi i učitelju maršalu SSSR drugu Staljinu‘.

General-pukovnik g. Dr. Smirnov obećao je da će poslati u Jugoslaviju onaj broj lekara i sanitetskog personala kao i količine lekova koje ste vi sa ppukovnikom g. Dr. Tulenjkovim utvrdili.

zaboravite da se događa da se avioni kvare u vazduhu. Čuvajte se do krajnjih granica inostranih „prijatelja“.

U vezi sa Šubašićevom vladom, ovde stvar još nije jasna. Preporučuju, ako traži sastanak, da sastanak ne odbijete . . .²

V. Dedijer, n.d., 1069.

SPORAZUM O ZAJMU IZMEĐU NKOJ-a I VLADE SSSR-a

Moskva, 16. juna 1944.

I

S A G L A Š E N J E

O ZAJMU, KOJI DAJE VLADA SAVEZA SOVJETSKIH SOCIJALISTIČKIH REPUBLIKA NACIONALNOM KOMITETU OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE

Nacionalni Komitet Oslobođenja Jugoslavije, s jedne strane, i Vlada Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika s druge strane, zaključili su ovo saglašenje o dole navedenom:

Rekao mi je da ću se sa svima razgovarati, pre njihovog odlaska u Jugoslaviju, da bi ih upoznao sa prilikama kod nas. Poslaće iskusne ljude i u organizacionom i u vojničkom pogledu. Materijal hirurških ekipa biće upakovan u sanducima zgodnim za tovarenje na konja. Lekovi i sanitetski materijal bacaće se po mogućnosti svakom korpusu zasebno, odnosno prema uputstvu koje se primi raiovezom od V.Š.

Što se tiče prebacivanja ranjenika u SSSR general-pukovnik g. Smirnov rekao je, da to za sada nije izvodljivo zbog velike udaljenosti. Prema tome, dok Crvena Armija ne dođe bliže naših granica, nema izgleda za slanje većeg broja ranjenika ovamo. Oslobođenjem Krima tehničke teškoće za avijaciju bez sumnje su mnogo manje. General-lajtnant drug Terzić ponovo će postaviti ovo pitanje. Smatram da bi korisno bilo da ga i vi opet pokrenete kod Sovjetske Vojne Misije.

Takođe mi je general-lajtnant g. Smirnov obećao vojnomedicinsku literaturu, mogućnost posete vojnomedicinskih ustanova i izučavanje organizacije sanitetske službe u Crvenoj armiji. Zbog nepoznavanja ruskog jezika do sad nismo irogirali tu stvar, međutim ja sam se u tom pogledu već dosta osposobio i general-lajtnant drug Terzić postaviće u najskorije vreme pitanje mog odlaska na rad.

23. aprila šef Vojne Misije NOVJ u SSSR uputio je Vrhovnoj Komandi Crvene Armije kao prilog Br. 3 „Pregled sanitetskih potreba za NOVJ“. Tu je iznet broj lekara i sanitetskih radnika, kao i količina lekova, koje ste vi utvrdili sa pukovnikom g. Tulenjkovim, sa naznačenjem mesta gde treba što da se spusti.

Sem toga dat je spisak sanitetskog materijala, za vojsku i civilno stanovništvo, koji bi trebalo dostaviti za svaki od jedanaest korpusa i za Glavni Stab Srbije i Makedonije (istu količinu kao i za korpuse).

Traženo je, da se u prvom redu pošalje ono što je namenjeno za potrebe ojske, pa tek onda za civilno stanovništvo. Paketi sa sanitetskim materijalom treba da budu obeleženi crvenim krstom, da bi se ekspedicija na terenu što brže i akše obavljala.“... (Arihv J. B. Tita)

² Dilasove aluzije odnose se na Titovo napuštanje operativnih trupa i odlak sa Kupreškog polja američkim avionom „Daglas“, kojim su pilotirali sovjetski vijatičari, preko Italije na Vis, gde je došao u zoru 7. juna 1944. s jednim britanskim razaračem, koga je pratio još jedan razarač. Maršal Tito je nerado napustio [upreško polje, nagovaran od generala Kornjejeva, šefa sovjetske vojne misije, oji se teško kretao s pozleđenom nogom, i potpukovnika Strita, zamenika šefa britanske vojne misije. „Inostrani prijatelj“ kojih se trebalo čuvati su Britanci. Juzija na „kvarenje“ aviona u vazduhu mogla je imati u vidu poznati „udes“, oji se zbio poljskom premijeru Vladislavu Sikorskom.

Član 1.

Vlada Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika daje Nacionalnom Komitetu Oslobođenja Jugoslavije bezprocentni zajam na sumu 1 /jedan/ milion rubalja.

Član 2.

Uslovi pogašenja zajma biće određeni naknadno po uzajamnoj dogovorenosti.

Učinjeno u g. Moskvi u dva primerka, svaki na srpsko-hrvatskom i ruskom jeziku, pri čemu se oba teksta smatraju autentičnim.

Moskva, 16 juna 1944. godine.

Po upunomoćenju
Nacionalnog Komiteta
Oslobođenja Jugoslavije
General-lajtnant
V. Terzić

Po upunomoćenju
Vlade Saveza SSR

N. Dekanozov

Arhiv J. B. Tita.

PISMO J. B. TITA — J. V. STALJINU

5. jula 1944.

Dragi Josipe Visarionoviču,

Dozvolite mi da Vam u prvom redu izrazim u ime Narodnooslobodilačke vojske i naroda Jugoslavije naše divljenje i čestitke za najnovije sjajne pobjede u Belorusiji, koje su izvojevale pod Vašim rukovodstvom jedinice slavne Crvene Armije.

Uveravam Vas da je dolazak Vaše vojne misije u Jugoslaviju imao za našu narodno-oslobodilačku borbu velikog značaja, jer su se i naši narodi i naša vojska još više ubedili da imaju u Sovjetskom Savezu svog najvećeg i najiskrenijeg prijatelja. Iako će Vam šef Vaše vojne misije, drug general-lajtnant Kornejev podrobno govoriti o situaciji ovde, ja bih ipak želeo da Vam istaknem nekoliko najvažnijih stvari.

1. Nama je neophodno potrebno mnogo više naoružanja i hrane, nego što su nam do sada Saveznici slali. Te potrebe rastu sa porastom naše vojske i još više, jer hiljade novih dobrovoljaca čeka da ih se naoruža, naročito u Srbiji. S obzirom na politiku Engleza prema Srbiji, gde se na sve moguće načine pokušava pojačati pozicije pristalica kralja, odnosno četnika, a oslabiti naše pozicije, mi ne možemo računati na neku efikasnu pomoć sa strane Saveznika. Baš ovde biće nam potrebna najveća Vaša pomoć da bi mogli što prije rešiti pitanje Srbije, koje je za nas vrlo važno, jer od toga zavisi konačan uspeh u stvaranju demokratske federativne Jugoslavije.

Osim toga već postojeće naše jedinice imaju uglavnom lako naoružanje i to je osnovna slabost naše vojske, jer ne možemo voditi / uspešne frontalne borbe sa neprijateljem, koji je mnogo nadmoćniji u tehnici. Nama su potrebni i tenkovi i avioni, a sa Englezima ide po toni pitanju veoma teško. Iz dosadašnjeg iskustva smo videli da oni na svaki način žele usporiti formiranje naših tenkovskih i avijatičkih jedinica iako je ugovor bio načinjen i rok tačno određen. Kod nas ima

nekoliko stotina avijatičkog osoblja, a isto tako i dovoljno ljudstva za stvaranje tenkovskih jedinica, samo je problem kako ih otpremiti u Sovjetski Savez. Po mome, sada je to jedino moguće putem aviona. -Za sada bi trebalo' prebaciti bar jedan deo da se ne bi gubilo na vremenu.

2. Znam da Vam je jasno u kakvoj se mi teškoj situaciji nalazimo, jer se sa raznih strana pokušava mešati u naše unutrašnje stvari, a ipak moramo biti obazrivi da ne zaoštrimo odnose sa Saveznicima, čuvajući u isto vreme svoju političku i vojničku samostalnost. U tim pitanjima nam je svaka, pa i najmanja pomoć od strane SSSR vrlo dragocena. I ja Vas molim za tu pomoć.

3. Saveznici do sada još nisu pred nas postavili pitanje njihovog iskrcavanja na teritoriji Jugoslavije. Moram da kažem da takvo iskrcavanje nama ne bi bilo drago, jer sam uveren da će nam praviti neprilike u zemlji, zbog čega bi moglo dolaziti do raznih sukoba. Ali ako dođe do pregovora o iskrcavanju mi ćemo predložiti da to budu što manje snage i, ako se prihvati, uglavnom na sektoru Istre i Hrvatskog Primorja.

15. o. m. ja sam se odlučio da idem na sastanak sa Vilsonom u Italiju, jer on to traži već nekoliko puta, i na kome će se govoriti o vojnim stvarima. U slučaju iskrcavanja mi ne možemo pristati na njihovu ma kakvu vojnu ili civilnu vlast u našoj zemlji, koju Saveznici uspostavljaju tamo gde dolaze, jer kod nas postoji kako vojna tako i civilna vlast. Isto tako nećemo pristati da bilo kakva naša jedinica bude pod njihovom komandom. To govorim zbog toga jer mi je šubašić javio da oni žele ratnu mornaricu, koju treba da predaju nama, zadržati pod komandom engleskog admiraliteta.

U vezi sa svim tim bila bi nam, razume se, vrlo dragocena Vaša Dodrška. Po mome mišljenju najjača podrška u svakom pogledu bila bi u tome, ako bi Crvena Armija nadirala preko Karpata i Rumunije u pravcu juga. Takav plan osujetio bi mnoge planove na Balkanu sa strane onih, koji žele da pomoću razdora učvrste svoje pozicije.

Ima mnogo krupnih stvari o kojima bi ja vrlo rado lično govorio sa Vama. Ako Vi smatrate za oportuno i potrebno, ja sam spreman da početkom avgusta dođem tamo. No ne bih želeo da to smatrate mojom neskrumnošću, već jedino dubokom težnjom da se pre mirovnih pregovora objasne neka pitanja i zauzme po njima stav, jer smatram da je to u interesu balkanskih zemalja i Sovjetskog Saveza.

Primite izraz mog dubokog poštovanja

Vaš J. B. Tito³

propsi istorii KPSS, br. 9, septembar 1984, 14—15.

³ Istoriografska analiza ovog pisma pokazala bi nam da je sovjetska vojna misija stigla u Jugoslaviju poslednja, tek februara 1944. Zatim da je Tito od CI (SSSR-a) tražio pomoć u oružju još pre početka oružanog ustanka, kao i docnije. To je čak refren generalnog sekretara Partije u komunikaciji s Moskvom. Moia Pijade je beznađežno, „iscrpljen dokraja“ iščekivao u zimu 1942. sovjetsku pomoć na Zabljaku. Kominternu se oglasila o zahteve narodnooslobodilačkog pokreta da mu se dostavi pomoć, od koje se očekivao čudotvoran uticaj i koreniti preokret situacije, sprovodeći sovjetsku politiku održavanja odnosa sa zapadnim saveznicima, a preko njih i sa Jugoslovenskom vladom u izbeglištvu koja je stala iza kontrarevolucionarne akcije Mihailovičevih četnika. Ističu se i tehničke nemogućnosti dostave pomoći.

Borba za Srbiju je u planovima i analizama CK KPJ i Vrhovnog štaba bila 'ezivana za više važnih činilaca: davanje podsticaja antifašističkim pokretima u satelitskim zemljama — Rumuniji i Mađarskoj, za suzbijanje „međunarodnih špekulacija“ o monarhističkoj tradiciji Srbije koju je naročito širila britanska propaganda i pročetnički centri u SAD; za prenošenje težišta operacija na istok Ju-

7. avgusta 1944.

Za vreme jula iz ovdašnjih baza bačena je sledeća količina raznih materijala:

2) Automata P.P.Š. — 134, nemačkih puškomitraljeza — 68, teških nemačkih mitraljeza — 18, P.M.R. — 16, minobacača od 82 m/m — 2, minobacača od 81 m/m — 2, metaka T.T. — 285.600, nemačkih metaka — od 9,2 m/m — 194.600, metaka PMR — 4800, mina 82 m/m — 456, mina 81 m/m — 1.524, mina 47 m/m top — 490, ručnih bombi „Bredo“ — 1.440

goslavije, specijalno posle iskrcavanja zapadnih saveznika u Normandiji kada je postalo jasno da nema invazije na Balkanu. CK KPJ je naročito vodio računa o poletu narodnooslobodilačkog pokreta u Srbiji od jeseni 1943. i proleća i leta 1944, te raspadanju kvislinškog sistema vlasti i četničkog pokreta sredinom 1944. Otuda i Titov zahtev za oružjem, jer nema drugog načina da se naoružaju mase pristalica narodnooslobodilačkog pokreta. Tito nije mogao da ne vodi računa, obračunajući se Moskvi, da na Zapadu postoje predrasude o ukorenjenosti četništva u Srbiji, koje je posebno produbljivao Vinston čerčil. No Tito u odnosu na zapadne namere govori o čuvanju svoje „političke i vojne samostalnosti“. Karakteristično je da kaže da je lično odlučio da ide na sastanak sa generalom Vilsonom i razgovara o vojnim pitanjima. Poznato je, međutim, da je kasnije odlučio da ne ide na ovaj sastanak, ier su Britanci pripremili razgovore i susret između Tita i kralja Petra II. Pod teškom situacijom i mešanjem Tito misli na pregovore sa šubašićem na Visu i zaključeni sporazum. On je očigledno želeo poboljšanje međunarodnog položaja narodnooslobodilačkog pokreta, odnosno nove Jugoslavije posle Drvara, napuštanja operativnih jedinica na kopnu, iznuđenih pregovora sa šubašićem i nastavljanja britanskog pritiska da se sretne sa kraljem, što je moglo značiti reviziju odluka II zasedanja AVNOJ-a. No ne izostavlja da podvuče da neće dozvoliti da se ijedna jedinica NOVJ nađe pod britanskom komandom. Imajući u vidu istovremeno iskustvo s Grčkom i Italijom, čije su progresivne snage bile takođe izložene britanskom pritisku da se priklone konzervativnim rojalističkim grupama u tim zemljama i stave pod britansku komandu, lako je razlikovati sasvim osobenu situaciju narodnooslobodilačkih snaga u Jugoslaviji. Tito je tražio sastanak sa Staljinom početkom avgusta, a sredinom istog meseca našao se na razgovorima sa čerčilom u Italiji. Nije poznato šta je Staljin odgovorio na Titovo pismo i da li je uopšte nešto odgovorio. Važno je da je od zapadnih saveznika traženo da poštuju uspostavljenu vlast u Jugoslaviji. Sa formalne strane ovaj zahtev je analogan onome na koji je pristala Sovjetska vrhovna komanda septembra 1944. Za Tita je ta formula imala preventivni karakter u odnosu na Britance. Poziv da Crvena armija usmeri svoje napredovanje prema jugu, Balkanu, nije nerazumljiv sa stanovišta strategije i mogućnosti napredovanja dva ukrajinska fronta (pod komandom Malinovskog i Tolbuhina). Ovakvi pozivi upućivani su Moskvi i mnogo ranije, mada su se pokazali kao nerealni (očekivanje padobranaca, transport naoružanja, razmišljanja o invaziji i dolasku Crvene armije u leto 1942. i mobilizacionim mogućnostima NOPOJ). Osim toga, pritisak Zapada se amortizovao koordinacijom operacija sa Crvenom armijom, što je bio vid korišćenja objektivnih protivrečnosti, tim pre što Velika Britanija nije imala efektivnih snaga za vojnu intervenciju na širem balkanskom prostoru. Nezavisno od britanskog pritiska na novu Jugoslaviju u leto 1944. ona je raspolagala oružanim snagama od 400.000 boraca, organizovanom vlašću i mrežom političkih organizacija koje su prekrivale oslobođeni i neoslobođeni deo zemlje. Srbija, na koju su računale međunarodne konzervativne snage, bila je zahvaćena narodnooslobodilačkom borbom. Nova Jugoslavija je u skladu sa protivrečnostima u anti-fašističkoj koaliciji imala polje manevarskog dejstva, oslonjena na vlastite unutrašnje snage revolucije, uživajući, na drugoj strani, sklonosti velikog dela svet-skog antifašističkog javnog mnjenja.

Istoga dana kada i Staljinu, 5. jula 1944, Tito je uputio pismo i V. M. Molotovu. Pismo je slične sadržine. Tito zahvaljuje na pomoći koju je NOVJ dobila od „Rusa“, koja nam je, kaže, sada bila i potrebna. Tito ističe da je narod u Srbiji na strani narodnooslobodilačkog pokreta, navodeći istovremeno da šubašić sada nastoji da učvrsti pozicije u Srbiji. Prema Titu, NOVJ je sada mogla mobilisati

radiostanica — 5, baterija za radiostanice — 10, telefona „UNAF“ — 75 komutatora — „KOF“ — 5, baterija „Bastire“ 60—120, elemenata „3-C“ — 180, vojničkog veša — 650 kompleta, različitih lekova 1 garnitura, prvih zavoja — 12.800, komplekata „B“ — 4, knjiga — 18, individualnih pošiljaka — 14.

Arhiv J. B. Tita

POTPUKOVNIK VINKO ŠVOB, ZAMENIK ŠEFA MISIJE —
MARŠALU TITU

Moskva, 12. avgusta 1944.

Preporučamo da se objavi konkurs za što bolji tekst naše nove himne. Ovde postoji mogućnost da ga komponuju Šostakovič ili neko drugi.

Arhiv J. B. Tita.

GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE

Vis, 6. septembra 1944.

Naređujem da hitno uspostavite vezu sa Crvenom armijom na Duvanu i o tome me što prije izvijestite.

A—VII, k. 26, reg. br. 5—3/8.

PROGLAS VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ O DOLASKU CRVENE
ARMIJE NA RUMUNSKO-JUGOSLOVENSKU GRANICU

8. septembra 1944.

SVIM OFICIRIMA, PODOFICIRIMA I POLITKOMESARIMA NOV I POJ

Osvanuo je onaj veliki dugo očekivani dan kome su desetine hiljada heroja kroz tri i pol godine teških iskušenja težili: 6. septembra stigla je velika saveznica Crvena armija na granicu Jugoslavije. Hiljade kilometara od Staljingrada i Kavkaza, uništavajući na svom glavnom putu stotine hiljada mrskih fašističkih osvajača, došla je naša herojska saveznica da nam pomogne da zadamo posljednji udarac zakletom neprijatelju našega naroda i očistimo našu krvlju zalivenu domovinu od omraženih njemačkih divizija koje su se sakupile sa svih strana Balkana na teritoriju Jugoslavije i hoće da izbjegnu kazni i da pobjegnu iz naše zemlje. Udarajte nemilosrdno po neprijateljskim kolonama i uništavajte nji-

borce za 10 divizija, samo kada bi raspolagala oružjem. Sovjetski rukovodilac je obavješten da će D. Marušić i S. Vukosavljević ući u šubašićevu vladu, ali nerado, jer se trebalo zakleti kralju. Tito piše da Britanci hoće bilo kakvu vladu, ne libeći se uvođenja u nju čak i „propalice“ Topalovića, dok je narodnooslobodilački pokret otezao formiranje vlade. Po Titu, trebalo je prethodno učvrstiti pozicije narodnooslobodilačkog pokreta u Srbiji. Za Engleze Tito kaže da žele da dovedu kralja u zemlju, ali to bi značilo građanski rat u zemlji. Ako bi se Englezi iskrcali na Balkanu, nastupali bi oštrije. Tito je („Mi u Jugoslaviji“) pridavao ogromnu važnost približavanju Crvene armije Balkanu. Kako saveznici za pomoć traže političke koncesije, pomoć SSSR-a bi nam dobro došla, kaže Tito. — Ovo pismo objavljeno je u zborniku „J. B. Tito, O Partiji i ulozi komunista“, II (Priredili: Pero Damjanović, V. Đorđević, M. Dželebdžić), Beograd, 1985, 326—327.

hovu živu silu. Čim više fašističkih kostiju ostane u našoj zemlji više ćete se odužiti onim bezbrojnim žrtvama koje su pale od zločinačke ruke fašističkih osvajača. Uništavajte komunikacije i sprečavajte neprijatelju da izvlači iz naše zemlje imovinu našeg naroda i ratnu tehniku kojom je orobio zemlju. Ranjena fašistička zvijer uništava na svom putu sve do čega stigne. Ubija našu djecu, žene i starce, hoće da odvede sa sobom odrasle muškarce u Njemačku da bi produžila svoj život još za koji dan.

Naša je sveta dužnost pred narodima Jugoslavije da zaštitimo njihove živote i njihovu imovinu i osvetimo milijun žrtava našeg naroda.

Herojska Crvena armija sa sjevera, a ostali naši saveznici s juga i zapada gone fašističke horde prema Njemačkoj.

Naša dužnost je pred našim velikim saveznicima da damo sve od sebe u tim odlučujućim bojevima za konačno uništavanje naoružanih neprijateljskih osvajača i doprinesemo da se što prije skrate patnje podjarmljenih naroda. Više nismo osamljeni, već čvrsto povezani s našim velikim saveznicima u borbi za pobjedničke nam ciljeve, u borbi za konačnu pobjedu, u borbi za oslobođenje svih naroda Evrope od najvećeg neprijatelja čovječanstva.

Drugovi borci, oficiri, podoficiri i politkomesari, neka vam ovakve velike radosti zbog dolaska slavne Crvene armije na našu granicu nadahnu novi polet, odlučnost s još snažnijim udarcima protiv njemačkih okupatora i domaćih izdajnika. Pokažite u ovim posljednjim bojevima, da ste dostojni saveznici nepobjedive Crvene armije, koja je za slobodu porobljenih naroda dala mnogobrojne žrtve.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

8. septembar 1944.
[Vis]

Vrhovni komandant NOV i POJ
maršal

Josip Broz Tito

A-VII, k. 15-A, reg. br. 15-1/4.

SAOPŠTENJE TASS-a O SPORAZUMU NKOJ-a I VRHOVNOG ŠTABA NOVJ I SOVJETSKE KOMANDE O USLOVIMA ULASKA SOVJETSKIH TRUPA NA JUGOSLOVENSKU TERITORIJU

28. septembra 1944.

Pre nekoliko dana sovjetska komanda — imajući u vidu interese razvijanja borbenih operacija protiv nemačkih i mađarskih trupa u Mađarskoj — obratila se Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije i Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije s molbom da dadu pristanak na privremeni ulazak sovjetskih trupa na jugoslovensku teritoriju, koja graniči s Mađarskom. Sovjetska komanda saopštila je tom prilikom da će sovjetske trupe, pošto izvrše svoje operativne zadatke, biti povučene iz Jugoslavije.

Nacionalni komitet i Vrhovni štab Jugoslavije pristali su da zadovolje molbu sovjetske komande. Sovjetska komanda je primila uslov, je postavljen s jugoslovenske strane, da će na teritoriji Jugoslavije u oblastima gde će se nalaziti jedinice Crvene armije, delovati civilna administracija Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije.

Događaji, iz kojih je izišao gornji sporazum, važan su korak u razvitku oslobodilačke borbe naših naroda. Dve armije koje su, boreći

se udaljene jedna od druge, u ovome ratu podnele srazmerno najveće žrtve za slobodu čovečanstva, našle su se na teritoriji Jugoslavije i stupaju rame uz rame ka konačnom uništenju fašističke nemani.

Ulaz sovjetskih trupa na jugoslovensku teritoriju događa se uz dosledno poštovanje načela o ravnopravnosti naroda.

Jugoslavija nije jednostavno okupirana država, nego je Jugoslavija stvorila moćni narodnooslobodilački pokret iz koga je nikla nova, u narodu ukorenjena vlast. Jugoslavija ima svoju narodnu vojsku koja je oslobodila veliki deo njezine teritorije. Ona već više godina predstavlja za neprijatelja poseban front, s kojim mora računati. Jugoslovenski front bio je dugo vremena jedini front koji je sa sovjetsko-nemačkog bojišta odvlačio znatne delove neprijateljskih kopnenih snaga. Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije pod vodstvom maršala Tita čini važan elemenat u ratnim planovima antihitlerovske koalicije.

O svim tim činjenicama je sovjetska komanda u celosti vodila računa. Odnos sovjetske komande prema vrhovnim organima naše narodne vlasti i vojske pokazuje poštovanje prema narodu koji nije nikada očekivao da mu drugi poklone slobodu, nego se sam junački borio za svoje oslobođenje, a time istovremeno doprinosio i pobedama svojih velikih saveznika. To naročito dolazi do izraza u tome, što sovjetska komanda nije zahtevala da joj se jugoslovenske oružane snage potčine za vreme sovjetskih operacija na jugoslovenskoj državnoj teritoriji.

Sve te okolnosti najbolje su jemstvo za dalje učvršćenje bratstva u oružju i postignuće zajedničkog cilja, koji imaju pred sobom armije Sovjetskog Saveza i Jugoslavije.⁴

Nova Jugoslavija, br. 13—14/1944.

⁴ Maršal Tito se sporazumeo u Moskvi sa Staljinom da Crvena armija uđe u Jugoslaviju i da se iz nje povuče čim završi operacije prema Mađarskoj. Pri tome je morala da poštuje civilnu vlast koju je uspostavio narodnooslobodilački pokret. Istočnim delovima Jugoslavije prošle su jedinice dva fronta: II ukrajinski maršala Malinovskog i III ukrajinski maršala Tolbuhina. SSSR se nije obratio kraljevskoj vladi, već maršalu Titu. Sporazum su postigli maršal Tito i Sovjetska vrhovna komanda, a ne sovjetska vlada. Sovjetska molba je bila bez presedana u dotadašnjem toku rata. Tito je tražio da se Sovjetska vrhovna komanda obrati njemu kao Vrhovnom komandantu čime se stvarao presedan i za britanske saveznike. Crvena armija je izbila na Dunav kod Turn Severina, uspostavljajući vezu s jedinicama NOVJ na Dunavu 12. septembra 1944. U vreme susreta savezničkih armija NOVJ je imala oko 450.000 boraca. Prvi armijski korpus NOVJ i trupe Crvene armije, vraćene 14. korpusom NOVJ, spojili su se 10. oktobra 1944. kod Velike Plane. Neposredna bitka za Beograd počela je 14. i trajala do 20. oktobra 1944.

Prilikom prvog Titovog boravka u Moskvi, septembra 1944. godine, postignut je dogovor s predstavnicima sovjetske vlade i Vrhovne komande o ukazivanju pomoći NOVJ u ratnom materijalu i isporuci 50.000 tona žita kao pomoći narodima Jugoslavije. Prema sporazumu trebalo je do kraja godine da se „NOVJ isporuči 96.515 pušaka, 20.528 pištolja, 68.423 laka i teška mitraljeza, 3.797 protivtenkovskih pušaka, 712 protivavionskih mitraljeza, 3.364 minobacača raznih kalibara, 170 protivavionskih i 895 artiljerijskih oruđa raznih kalibara, 1.329 radio-stanica, 491 borbeni avion (jurišni i lovački), 7 evakuacijskih i 4 hirurške bolnice i drugi materijal kojim je trebalo da se kompletira dvanaest pešadijskih divizija punog ratnog brojaog stanja (oko 10.000 boraca) i dvije vazduhoplovne divizije. Najveći deo materijala primljen je poslije beogradske operacije i poslužio je za preoružanje 1. proletarskog i 12. udarnog korpusa, odnosno od 1. januara 1945 — 1. i 3. armije NOVJ I većeg dijela 2. armije NOVJ, kao i nekih drugih jedinica." J. B. Tito, *Sabrana djela*, tom 23, priredio M. Dželebdžić, Beograd, 1982, 292)

Jugoslovenska i sovjetska historiografija ne raspolažu zapisnicima ili sličnim izvorom o Titovom boravku u Moskvi i razgovorima sa Staljinom, septembra 1944.

Krajova, 15. oktobra 1944.

Dragi maršale Sovjetskog Saveza,

Smatram da je poslije zauzimanja Beograda potrebno da se Vaše tenkovske i moto-mehanizovane jedinice rokiraju u rejon Sremske Mitrovice forsiranjem r/ijeke/ Save i da zatim izvrše napad u pravcu Novi Sad — Vukovar — Vinkovci radi opkoljavanja i uništavanja neprijatelja u okuci Dunava do ušća Save.

Zauzimanjem Vinkovaca i zatim Osijeka mi ćemo lišiti neprijatelja glavnih komunikacija u rejonu Sarajevo i olakšaćemo dejstva trupa maršala druga Malinovskog ...

J. B. Tito, *Sabrana djela*, 24, 77.

MARŠALU TITU — ALEKSEJEV. DRUG. (STALJIN).

18. oktobra 1944.

Vi ste se obratili maršalu Tolbuhinu izvesti bugarsku vojsku iz Srbije i ostaviti ih samo u Makedoniji. Osim toga ste ukazali Tolbuhinu na nepravilan rad bugarskih trupa pri raspodeli zaplenjenih u Nemaca trofeja. Smatram da je neophodno da vam saopštim po tom pitanju sledeće:

1. Bugarska vojska dejstvuje u Srbiji po opštem planu koji je sa vama dogovoren i po vašoj molbi izraženoj u telegramu od 12. X. 1944 Nr. 337 ukazavši time pomoć sovjetskoj armiji u borbi s nemačkim okupatorima, naročito ako u Jugoslaviji ostane još velika grupa Nemaca. Nama je nemoguće izvesti sada bugarsku vojsku iz Srbije, tim pre što jedinice Crvene Armije zauzete ispunjenjem drugih zadataka neće da idu dublje na teritoriju Jugoslavije, a samim jugoslovenskim jedinicama biće teško da likvidiraju ovu nemačku grupirovku.

godine, kao ni sporazumom koji je Tito postigao u Krajovi sa predstavnicima otečestvenofrontovske Bugarske (Dobri Terpeševom i Petrom Todorovom). U svakom slučaju ne može se pogrešiti ako se ovaj Titov put vezuje za skoro oslobođenje istočne Jugoslavije, bliski susret NOVJ i Crvene armije, pitanje naoružanja NOVJ, odnose sa Bugarskom, dobijanje ekonomske pomoći i pitanje jedinstvene vlade, za razliku od drugog putovanja u SSSR (aprila 1945) gde su u centru pažnje bila pitanja ekonomskih odnosa i podrške SSSR-a u borbi DFJ za svoje severozapadne granice. U nedostatku izvora o prvom putovanju u jugoslovenskoj memoarskoj literaturi i drugim radovima konfrontirala su se tri gledišta. Prema V. Velebitu, Tito je u jesen 1944. bio impresioniran Staljinom koji se nalazio na vrhuncu svoje moći. Staljin je, po Velebitu, bio spreman da dà daleko više oružja od Britanaca, koji su težili da zadrže NOVJ na nivou „gerile“. Za V. Dedijera odnosi između Staljina i Tita bili su „hladni“. Iz sećanja Nikole Petrovića, koji je u Krajovi dočekaao povratak Tita iz Moskve, gde je ovaj boravio bez ijednog Jugoslavena, proističe da je maršal bio nezadovoljan Staljinovim usmeravanjem na kompromis revolucionarnih snaga sa monarhijom. N. Petrović kaže da ih je Tito konsternirao kada je po povratku iz Moskve rekao da on uostalom i ne mora biti predsednik nove vlade.

Do susreta između Crvene armije i NOVJ došlo je na Dunavu septembra 1944. godine. Pojedinačna istoriografska shvatanja da su se na Dunavu septembra 1944. srele tri vojske (pri čemu se misli na četničku kao treću) neprihvatljiva su u svetlosti činjeničke analize koja pokazuje da je četnička kontrarevolucija bila već razbijena i Mihailovićeви pozivi za mobilizaciju bez odjeka, nezavisno od pokušaja majora Velimira Piletića i Keserovićeвиh četnika da uhvate vezu sa Crvenom armijom kao savezničkom vojskom, pa čak i da učestvuju u borbama oko Kruševca i Čačka.

2. Po pitanju trofeja zakon rata je takav, trofeje dobija onaj ko ih zapleni. Pri zajedničkom zahvatu trofeja od jednakih armija, oni se raspodeljuju među armijama proporcionalno silama koje učestvuju u operacijama.

3. Po sledujućem molim, sva principijelna pitanja, koja se tiču dejstva bugarske vojske na teritoriji Jugoslavije rešavati kroz Vrhovnu Komandu, a ne kroz Tolbuhina, koji sam takva pitanja ne može da rešava.
Arhiv J. B. Tita.

J. B. TITO — STALJINU I MOLOTOVU

12. novembar 1944.

Vaš savjet o davanju amnestije četnicima Mihailovića smatram politički od ogromne važnosti i korisnim za dalji razvitak ne samo naše zemlje, već i od međunarodnog značaja. U vezi sa time, mislimo da je vrlo korisno dati amnestiju i hrvatskim domobrancima.

Ja smatram da takvu amnestiju treba dati svima onima koji su već položili oružje kao i onima koji treba da polože oružje.

U vezi sa time trebaće u formulaciji same amnestije izraziti tačno njen politički karakter da bi pristalicama narodno-oslobodilačkog pokreta bilo jasno.

Ovo pitanje pretresti ćemo odmah na sednici politbiroa CK KPJ i ja sam uveren da će nam to biti lako sprovesti u Nacionalnom Komitetu za koji treba da takvu amnestiju izda.

Izražavam vam veliku blagodarnost za vaše dragocene savete.

Preduzimamo sve mere za potpuno preoružavanje divizija sa ruskim oružjem. Najviše ometa brzo preoružavanje teškoća transporta preko Dunava. Takođe nam smeta mnogo što nema optičkih pribora za artiljeriju. Dosada su potpuno naoružane sovjetskim naoružanjem I srpska i 51 Vojvođanska divizija.

S dubokim poštovanjem.

Arhiv J. B. Tita.

TITO VOJNOJ MISIJI NOVJ

Moskva, Beograd, 24. novembra 1944.

Prvim transportom hitno nam pošaljite ordene koji su gotovi, također partijske knjižice i ostalo ...

J. B. Tito, *Sabrana djela*, 25, 48.

TITO — VOJNOJ MISIJI NOVJ

Moskva, Beograd, 2. decembra 1944.

Hitno obavjestite kako stoji stvar sa štampanjem novca. Neophodno nam je da se do 1. januara 1945. god. pošalje ovamo 3 milijarde

dinara; osim toga, za optičaj novca potrebno nam je bar 9 milijardi dinara...

Isto, 25, 74.

MARŠALU JUGOSLAVIJE JOSIPU BROZU TITU

1. Vaše mišljenje o dolasku Subašičeve vlade u Beograd, smatram ispravnim.

2. Takođe smatram ispravnim Vaš predlog o korišćenju Pavelića i njegove vojske.

A l e k s e e v*

17. januara 1945. godine

Broj 76/232.

Arhiv J. B. Tita.

SMERNICE ZA OSNIVANJE I PRIVREMENI RAD DRUŠTVA ZA KULTURNU SARADNJU JUGOSLAVIJE SA SSSR

1. februara 1945.

Osnivači, među kojima se nalaze i osnivači „Društva prijatelja SSSR“, čija Pravila, od tadanjih vlasti, nisu bila pre 27 marta 1941. god., odobrena i to:

1) Dr. Ivan Ribar, predsednik AVNOJ-a, 2) dr. Siniša Stanković, predsednik ASNOS-a, 3) dr. Jevrem Nedeljković, rektor Univerziteta, 4) Dr. Vid. Gaković, upravnik Saveza zdravstvenih zadruga, 5) Daća Simić, 6) Bisenija Lukić, 7) Sreten Stojanović, vajar, 8) Dr. Borislav P. Stevanović, profesor Univerziteta, 9) dr. Pavle Savie, profesor Univerziteta, 10) Milan Ž. Živanović, sekretar Trgovinske komore, 11) Dr. Bisenija Đorđević, 12) Milovan Đilas, đeneral-Iajtnant, 13) Trifun M. Tucaković, sudija Trgovačkog suda, 14) Rodoljub Čolaković, sekretar AVNOJ-a, 15) Đorđe Krstić, Kasacioni sudija, 16) dr Miloš Đ. Popović, 17) Radovan Zogović, profesor i književnik, 18) Dr. Mihajlo Vučković, sekretar Glavnog zadružnog poslovnog odbora, 19) Radovan Lalić, novinar, 20) Milica B. Prodanović, upravnik Univerzitetske biblioteke, 21) Marko Ristić, književnik, 22) Isidora Sekulić, 23) Svetislav Marodić, gen. sekretar Trgovinske komore, 24) Lazar Stefanović, 25) Lazar Pavković, 26) Božidar Maslarić, 27) Dr. Jovan Maksimović, književnik, 28) Rad. Košutić, 29) Stevan M. Milovanović, direktor društva „Srbija“, 30) Borislav T. Stojankić, trgovac, 31) Raša M. Ćuković, trgovac, 32) Milica Kićevac-Dedijer, potpredsednica, AFŽ-a za Beograd, 33) dr. Vladislav Ribnikar, potpredsednik NKOJ-a, 34) Metodije Anastasijević, advokat, 35) Veljko Kovačević, advokat, 36) Dr. Milorad Dragić, 37) Svetislav Rajković, knjižar, 38) Dr. Kirilo Savić, pro-

* V. M. Molotov

fesor Univerziteta u penziji, 39) Milan D. Smiljanić, prota i poverenik ASNOS-a za poljoprivredu, 40) Pavle Pavlović, 41) arh. Raša Plaović, reditelj Narodnog pozorišta, 42) Đuro Salaj, 43) Dušan Sijan, 44) Miloš Štibler, penzioner, 45) Oskar Danon, direktor opere, 46) Radoš Novaković, 47) Rato Dugonjić, 48) Boris Zihlerl, 49) Boris Vogelnik, 50) Lojze Dolinar, vajar, 51) Anton Avgustinčić, vajar, 52) Dr. Zlatan Sremec, 53) Miodrag P. Popović, advokat, 54) Bane Andrejev-Ronkata, 55) Josip Rus, potpredsednik AVNOJ-a, 56) Jara Ribnikar, 57) Moša Pijade, potpredsednik AVNOJ-a, 58) Leposava Nešić-Pijade, šef odeljenja za štampu ASNOS-a, 59) Miodrag Ristić, direktor gimnazije u penziji.

Na ovome sastanku održanom na dan 14. januara 1945. god. — odlučili su, da se osnuje:

„DRUŠTVO ZA KULTURNU SARADNJU JUGOSLAVIJE SA SSSR" sa sedištem u Beogradu.

Na istom sastanku, osnivači su izabrali Akcioni odbor, u koji su ušli:

1) Dr. Mihajlo Vučković, 2) Milica Prodanović, 3) Svetislav Marodić, 4) Dr. Vid. Gaković, 5) Josip Rus, 6) Milan Smiljanić, 7) Bisenija Lukić, 8) Sreten Stojanović, 9) Radovan Zogović, 10) Bane Andrejev-Ronkata, 11) Miodrag Popović, 12) Dr. Zlatan Sremec, 13) Raša Plaović, 14) Boris Zihlerl, 15) Lazar Stefanović, 16) Borislav Stojankić, 17) Veljko Kovačević, 18) Rodoljub Čolaković, 19) Milan Ž. Živanović.

Osnivači su Akcionom odboru stavili u dužnost, da izradi: „Smerice za osnivanje i privremeni rad Društva za kulturnu saradnju Jugoslavije sa SSSR", i da ih u njihovo ime podnese na odobrenje nadležnoj vlasti.

Postupajući po ovoj odluci osnivača, Akcioni odbor izradio je i daje ove ^s

S M E R N I C E

ZA OSNIVANJE I PRIVREMENI RAD DRUŠTVA ZA KULTURNU SARADNJU JUGOSLAVIJE SA SSSR

Osniva se „Društvo za kulturnu saradnju Jugoslavije sa SSSR" sa sedištem u Beogradu.

Područje delatnosti Društva je cela teritorija Demokratske Federativne Jugoslavije.

II.

Zadatak je Društva, da svim prikladnim sretstvima radi na upoznavanju zemlje SSSR i na stvaranju i održavanju kulturne saradnje između naroda Demokratske federativne Jugoslavije i naroda Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika, a naročito:

1) Da organizuje i pomaže organizovanje učenja ruskog jezika putem kurseva, škola itd.;

2) Da nabavlja i rastura po celoj zemlji knjige, časopise, novine i sve druge publikacije, koje se izdaju i štampaju u SSSR, prvenstveno na ruskom jeziku i da osnuje svoju javnu biblioteku sa čitaonicom u Beogradu;

3) Da nabavlja knjige, časopise, novine i sve druge publikacije, koje se izdaju i štampaju na svima narodnim jezicima u našoj zemlji i da ih stavlja na raspoloženje odgovarajućim i zainteresovanim društvima, organizacijama, ustanovama itd. u SSSR;

4) Da organizuje i pomaže organizovanje javnih predavanja iz ovih oblasti kulturnoga života i aktivnosti naroda SSSR; radi toga, pored predavanja naših naučnika i ostalih javnih radnika, organizovaće i pomaže organizovanje predavanja naučnika i drugih javnih radnika iz SSSR u našoj zemlji, odnosno naših naučnika i drugih javnih radnika u SSSR;

5) Da organizuje i pomaže organizovanje: muzičkih koncerata, pozorišnih predstava, književnih predavanja i akademija, umetničkih izložbi i svih ostalih umetničkih manifestacija, na kojima će se izvoditi ili izlagati dela umetnika SSSR, posretstvom naših umetnika, umetničkih grupa ili organizacija, kao i dolazak umetnika, umetničkih grupa ili organizacija iz SSSR u našu zemlju i odlazak naših u SSSR; radi izvođenja i izlaganja dela naših umetnika;

6) Da organizuje i pomaže organizovanje putovanja grupa naših radnika, seljaka, privrednika, naučnika, umetnika, lekara i drugih javnih radnika, njihovih društava i organizacija iz svih krajeva naše zemlje u SSSR, radi upoznavanja ili studija zemlje, života i rada u SSSR, kao i dolazak odgovarajućih grupa, društava i organizacija iz SSSR u istome cilju u našu zemlju, i

7) Da organizuje i pomaže organizovanje obostranih manifestacija iz oblasti fizičke kulture i drugih manifestacija kulturnog značaja, koje nisu izrično pomenute i nabrojane.

III.

Svoje zadatke Društvo ostvaruje preko sekcija i stoga će odmah osnovati sledeće sekcije za: 1) ruski jezik i književnost; 2) proučavanje rada i radništva; 3) proučavanje sela i seljaštva, 4) prosvetu, 5) muziku, 6) likovnu umetnost, 7) pozorište, 8) urbanizam, 9) egzaktne nauke, 10) društvene nauke, 11) pravo, 12) socijalne ustanove i akcije, 13) medicinu, (higijena i zdravstvo), 14) privredu, 15) film, i 16) fizičku kulturu.

Društvo će osnovati i druge sekcije, za kojima se potreba ukaže.

IV.

Akcioni odbor ovoga Društva preuzeće na sebe inicijativu, da se u svima sedištima pojedinih federalnih jedinica za njenu teritoriju, osnuju Društva za kulturnu saradnju sa SSSR. Sa ovako osnovanim društvima Akcioni odbor stupiće u najtešnju saradnju.

V.

Kada se organizuju Društva za kulturnu saradnju sa SSSR u svima ili u većini sedišta federalnih jedinica, Akcioni odbor Društva za kulturnu saradnju Jugoslavije sa SSSR sa sedištem u Beogradu, pozvaće delegate tih federalnih društava, na osnivačku skupštinu u Beogradu, koja će do neti „STATUT DRUŠTVA ZA KULTURNU SARADNJU JUGOSLAVIJE SA SSSR". Tim Statutom biće definitivno određeni zadaci ovoga Društva, njegov odnos prema ostalim ovakvim društvima za federalne jedinice, i Statutom će se odrediti potpuna i definitivna organizacija ovoga Društva.

VI.

Dok se ne donese Statut ovog Društva, Akcioni odbor konstituisaće se birajući iz svoje sredine: predsednika, tri potpredsednika, glavnog sekretara i dva sekretara, blagajnika i bibliotekara Društva. Akcioni odbor vodiće sve poslove ovog Društva, kao njegova uprava, sve dok se ne donese Statut u smislu stava V ovih Smernica.

VII.

Ove Smernice podneće se na odobrenje Povereništvu unutrašnjih poslova NKOJ i stupaju na snagu, kada ih ono odobri.

Rađeno u Beogradu 1 februara 1945. godine.

Članovi Akcionog odbora,

1) Dr. Mihajlo Vučković;	12) Dr. Zlatan Sremec;
2) Milica Prodanović;	13) Raša Plaović;
3) Svetislav Marodić;	14) Boris Zihlerl;
4) Dr. Vid. Gaković;	15) Lazar Stefanović;
5) Josip Rus;	16) Borislav Stojankić;
6) Milan Smiljanić;	17) Veljko Kovačević;
7) Bisenija Lukić;	18) Rodoljub Čolaković;
8) Sreten Stojanović;	19) Milan 2. Zivanović;
9) Radovan Zogović;	20) Adem Kamenica
10) Bane Andrejev-Ronkata;	21) Dr. Mehmed Begović
11) Miodrag Popović;	22) Dragaš Denković

Poverništvo Unutrašnjih poslova NKOJ-a potvrđuje „Smernice za osnivanje i privremeni rad društva za kulturnu saradnju Jugoslavije sa SSSR", kao što stoji u našem rešenju broj 212/45 od 10/11. 1945. god.

Pomoćnik
Poverenika unutrašnjih poslova
Potpukovnik
M. Radović, s.r.

NACIONALNI KOMITET JUGOSLAVIJE MARŠALU JUGOSLAVIJE
JOSIPU BROZU TITU

•Za izdržavanje Sovjetske armije dislocirane u Jugoslaviji, potrebno je za mart mesec dve milijarde dinara.

Ovu sumu, u vezi sa tekućom isplatom vojske, molim da se odobri preko Terenskog odeljenja Gosbanke broj 10 po ovlašćenju mog pozadinskog zamenika.

KOMANDANT ARMIJE
3 UKRAJINSKOG FRONTA
MARŠAL SOVJETSKOG SAVEZA

(TOLBUHIN)

6. marta 1945. godine
Arhiv J. B. Tita.

MARŠALU JUGOSLAVIJE JOSIPU BROZU TITU

Danas je upućena naša tenkovska brigada od 4 ešalona u sledećem sastavu: 872 borca i oficira, 65 tenkova „T-34-65“, 3 oklopna vozila, 130 kamiona, 12 motorcikla, 9 protivavionskih mitraljeza, 130 automata, 450 pištolja, 80 pušaka.

Osim toga brigada ima 3 artiljerijska borbena kompleta, 3 cisterne nafte, 11 tona benzina i životnih namirnica za 30 dana.

Broj 16   Š V O B.

10. mart 1945. godine

Arhiv J. B. Tita.

MEMORANDUM VLADE SSSR-a VLADI JUGOSLAVIJE

Beograd, 19. aprila 1945.

Po poruci Vlade Sovjetskog Saveza saopštavamo Vam odgovor na traženje Jugoslavenske vlade po pitanju učestvovanja Jugoslavije u okupaciji Austrije:

„Sovjetska vlada je sa dužnim interesom rasmotrla traženje Jugoslavenske vlade po pitanju sudelovanja Jugoslavije u okupaciji austrijske teritorije.

Priznavajući veliki napor, koji je uložio jugoslovenski narod u delu razbijanja hitlerovske Nemačke, Sovjetski Savez smatra potpuno opravdanu želju Jugoslavije da podeli sa savezničkim zemljama trud u poslu okupacije neprijateljske teritorije sa kojom ona graniči. U vezi s tim Sovjetska vlada spremna je da dozvoli ulazak Jugoslavenske vojske u onu zonu Austrije koja će biti okupirana oružanim snagama Sovjetskog Saveza, s tim da će okupaciona Jugoslavenska vojska biti pod komandom Sovjetskog glavnog komandujućeg.

Mišljenje Sovjetske vlade po tom pitanju biti će saopšteno vladama Savezničkih država.

Arhiv J. B. Tita.

23. aprila 1945.

prisutni: Tito, Beve, Marko, Đido, Moša, Andrija, Mihajlo, Tempo, Krsto, Božo Lj. i Miha.

- Dnevni red: I. Izveštaj iz Makedonije
 II. Izvještaj Titov o putu u Moskvu
 III. Izvještaj o spoljnoj politici
 IV. Postupak u novo oslobođenim krajevima
 V. O mjerama vlade
 VI. Razno

II.

Tito: Sjajno su nas primili. SSSR će nas pomoći u svakom pogledu. Ugovor je u SSSR imao ogroman odjek. Narod SSSR voli Jugoslaviju.

III. IV.

Tito: Imamo sve uslove da učestvujemo na svim međunarodnim konferencijama, ali Englezi i Amerikanci hoće da nas svedu na stepen zemalja, koje nisu učestvovala u svom oslobođenju. Vide da smo mi postigli ogroman uspeh u vanjskoj politici. Naše jedinice okupiraju deo Austrije. U Poljsku, Grčku, Bugarsku i Albaniju treba poslati odmah poslanike. U Poljsku Boža Ljumovića, u Bugarsku Nikolu Kovačevića. Treba predvideti kadar za Istru, Trst, Korušku i austrijske djelove, koji će zaposjesti te krajeve — komandante mjesta, gradova, pozadinske vojne vlasti.

VI

Đido: Komisija za pregledavanje istorije VKP(b) u sledećem sastavu: Đido, Zogović, Tkalac.

ACKSKJ, CK KPJ, 1945/339.

MEMORANDUM MINISTARSTVA INOSTRANIH POSLOVA
 VLADI SSSR-a

Beograd, 28. april 1945.

U vezi memoranduma Ambasade od 19 aprila 1945. godine, odnosno traženja Jugoslavije za učestvovanjem u okupaciji Austrije, Ministarstvu inostranih poslova čast je saopštiti sledeće:

U očekivanju odgovora Savezničkih sila Velike Britanije i Sjedinjenih američkih država, kojima je jednovremeno kad i vladi Sovjetskog Saveza bio upućen demarš od 2 aprila ove godine, kojim je traženo da se za lugaloslovensku armiju odredi zasebna okupaciona zona, Ministarstvo inostranih poslova prima sa zadovoljstvom na znanje saopštenje Ambasade SSSR da je Sovjetska vlada, priznajući veliki doprinos jugoslovenskih naroda u razbijanju hitlerovske Nemačke i smatrajući potpuno opravdanom želju Jugoslavije da podeli sa savezničkim državama saradnju u okupaciji graničnih neprijateljskih teritorija, spremna da dozvoli ulazak Jhgoslovenske armije u onu zonu Austrije koja će biti okupirana od oružane snage Sovjetskog Saveza. Ministarstvo inostranih poslova, u ime Jugoslovenske vlade, izjavljuje da prihvata uslove navedene u odgovoru vlade

Sovjetskog Saveza: da će se Jugoslovenska armija u toj okupiranoj zoni nalaziti pod komandom sovjetskog glavnog komandanta.

Zona koju je u svom saopštenju od 2 aprila ove godine Jugoslovenska vlada naznačila samo u opšte: da ona bude severno od stare jugoslovensko-austrijske granice, između Mađarske i Italije. ..

Da bi se blagovremeno mogle pripremiti sve potrebne mere za vršenje okupacije, Ministarstvu inostranih poslova je čast zamoliti Ambasadu SSSR na dejstvo kod Vlade Sovjetskog Saveza, da se ovom Ministarstvu saopšte pravila kojima se rukovodi Crvena Armija pri vršenju okupacije, kao i da se naznače sovjetske vojne jedinice sa kojima bi bilo potrebno da se jugoslovenske vojne vlasti stave što pre u neposrednu vezu, pošto prethodno i one budu o tome obavestene.

Arhiv J. B. Tita.

J. B. TITO VRHOVNOM KOMANDANTU CRVENE ARMIIJE
MARŠALU SOVJETSKOG SAVEZA, J. V. STALJINU

2. maja 1945.

U ime Jugoslovenske Armije i naroda Jugoslavije toplo pozdravljam ogromnu pobjedu slavne Crvene Armije pod Vašim komandovanjem, koja je zauzela Berlin i uništila ognjište nemačke fašističke agresije.

Narodi Jugoslavije odaju veliku blagodarnost herojskim borcima nepobjedive Crvene Armije i Vama, velikom nadahnjivaču slavnih pobjeda nad opštim neprijateljem.

Da živi slavna i nepobjediva Crvena Armija!

Tito

Arhiv J. B. Tita.